

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра Менеджмент, публічне управління та HR-технології

повна назва кафедри

ПУБЛІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СФЕРИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи магістра
за освітньою програмою «Публічне управління та адміністрування»
спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування"

Розробив: здобувач вищої освіти
за другим (магістерським) рівнем
(роботу виконано самостійно,
відповідно до принципів
академічної доброчесності)
групи 217-ПУА-Д23
Владислав НЕСТОПЕНКО
(власне ім'я та прізвище)

Керівник:
канд. екон. наук, доцент
Олена СЕМЕНЦОВА
(власне ім'я та прізвище)

Рецензент Ірина ТОКМАКОВА
(власне ім'я та прізвище)

Харків – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Дана кваліфікаційна робота включає в себе 12 слайдів презентації, 119 аркушів пояснювальної записки формату А4, що включає 2 рисунки, 7 таблиць, 85 літературних джерел.

Ключові слова: ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНА СФЕРА, ПУБЛІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ, ЕКОНОМІНИЙ МЕХАНІЗМ, ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ.

Об'єктом дослідження є публічне регулювання телекомунікаційної сфери.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій для удосконалення механізмів публічного регулювання телекомунікаційної сфери України.

У кваліфікаційній роботі проаналізовано нормативно-правові аспекти, що стосуються публічного регулювання телекомунікаційної сфери в Україні.

Систематизовано зарубіжний досвід публічного регулювання інвестиційної діяльності в телекомунікаціях.

Проведено детальний аналіз економічного та правового механізмів публічного регулювання в телекомунікаційній сфері.

Запропоновано рекомендації щодо оптимізації механізмів регулювання з метою підвищення ефективності інвестиційних процесів та конкурентоспроможності галузі.

ABSTRACT

This qualification work includes 12 presentation slides, 119 sheets of an explanatory note of A4 format, including 2 figures, 7 tables, 85 literary sources.

Keywords: TELECOMMUNICATION SPHERE, PUBLIC REGULATION, RESTRUCTURING, ECONOMIC MECHANISM, LEGAL MECHANISM.

The object of the study is the public regulation of the telecommunication sphere.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations and develop practical recommendations for improving the mechanisms of public regulation of the telecommunications sector of Ukraine.

In the qualification work, the regulatory and legal aspects related to the public regulation of the telecommunication sphere in Ukraine are analyzed.

The foreign experience of public regulation of investment activity in telecommunications has been systematized.

A detailed analysis of the economic and legal mechanisms of public regulation in the telecommunication sphere has been carried out.

Recommendations for optimization of regulatory mechanisms in order to increase the efficiency of investment processes and competitiveness of the industry are proposed.

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра Менеджмент, публічне управління та HR-технології

Ступінь вищої освіти магістр

Освітня програма «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування"

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

д.е.н., професор
(вчене звання)

Олена ДИКАНЬ
(власне ім'я та прізвище)

21 жовтня 2024 р.

(підпис)

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Владиславу Несторенку

(власне ім'я та прізвище)

1. Тема роботи «Публічне регулювання телекомунікаційної сфери: виклики та шляхи удосконалення»

керівник роботи Олена Семенцова, канд.ек.наук, доцент

(власне ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено розпорядженням по економічному факультету від "21" жовтня 2024 року № 25/24

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 12 січня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Публічного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Сутність та форма публічного регулювання в телекомунікаційній сфері. Нормативно-правові аспекти публічного регулювання телекомунікаційної сфери України. Принципи та структура публічного регулювання телекомунікаційної сфери. Зарубіжний досвід публічного регулювання сфери телекомунікацій. Аналіз економічного та правового механізмів публічного регулювання у сфері телекомунікацій. Сучасний стан механізмів публічного регулювання сфери телекомунікацій. Напрями реструктуризації галузі телекомунікацій Публічне регулювання впровадженням інтерналізації телекомунікаційної сфери в Україні. Економічний механізм формування моделі

розвитку сфери телекомунікацій.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1 Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження (формат А4), 2 Напрямки удосконалення публічного регулювання тарифів (формат А4), 3 SWOT матриця нового оператора, SWOT матриця традиційного (регульованого) оператора (формат А4), 4. Схема аналізу регіонального ринку послуг стільниковому зв'язку (формат А4), 5. Рисунок - Удосконалення економічного механізму публічного регулювання для формування універсальних послуг в Україні (формат А4), 6. Заходи в напрямі проведення єдиної політики в області лібералізації ринків телекомунікаційних послуг(формат А4).

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

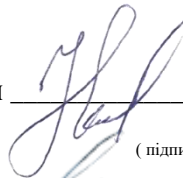
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 21 жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні засади публічного регулювання в телекомунікаційній сфері	15.11.2024	
2	Оцінка механізмів публічного регулювання в телекомунікаційній сфері	10.12.2024	
3	Удосконалення системи публічного регулювання розвитком сфери телекомунікацій	08.01.2025	
4	Графічна частина	10.01.2025	

Здобувач вищої освіти

Владислав НЕСТОРЕНКО

(підпис)

(власне ім'я та прізвище)

Керівник роботи

Олена СЕМЕНЦОВА

(підпис)

(власне ім'я та прізвище)

Зміст

Вступ	6
1 Теоретичні засади публічного регулювання в телекомунікаційній сфері	10
1.1 Сутність та форма публічного регулювання в телекомунікаційній сфері	10
1.2 Нормативно-правові аспекти публічного регулювання телекомунікаційної сфери України	20
1.3 Принципи та структура публічного регулювання телекомунікаційної сфери	26
Висновки до розділу 1	36
2 Оцінка механізмів публічного регулювання в телекомунікаційній сфері	38
2.1 Зарубіжний досвід публічного регулювання сфери телекомунікацій	38
2.2 Аналіз економічного та правового механізмів публічного регулювання у сфері телекомунікацій	48
2.3 Сучасний стан механізмів публічного регулювання сфери телекомунікацій	61
Висновки до розділу 2	71
3 Удосконалення системи публічного регулювання розвитком сфери телекомунікацій	75
3.1 Напрями реструктуризації галузі телекомунікацій	75
3.2 Публічне регулювання впровадженням інтерналізації телекомунікаційної сфери в Україні	82
3.3 Економічний механізм формування моделі розвитку сфери телекомунікацій	92
Висновки до розділу 3	106
Висновки	110
Список використаних джерел	112

Зм.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дат	Публічне регулювання телекомунікаційної сфери: виклики та шляхи удосконалення	Літ.	Аркуш	Аркушів	
Розробив		Несторенко В.Я.				5	119		
Перевішив		Семенцова О.В.				УкрДУЗТ			
Н. Контр.		Крихтіна Ю.О.							
Затверд.		Дикань О.В.							

Список використаних джерел

- 1 Аль-Наїф О. В. Організаційні та економічні основи створення технопарків як інноваційних структур сталого розвитку: автореф. на здобуття наук. ступеня канд.. екон. наук: 08.06.01 / Інститут проблем ринку та екологоекономічних досліджень НАН України. - Одеса, 2010. - 20 с
- 2 Арістова І. В. Публічна інформаційна політика: організаційно- правові аспекти : монографія / За загальною редакцією О. М. Бандурки. - Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2010. - 368 с.
- 3 Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади публічного управління : навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. - Київ : Міленіум, 2003. - 256 с.
- 4 Баштанник В. В. Трансформація публічного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія / В. В. Баштанник. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. - 390 с.
- 5 Белоусова Н. Б. Основні вимоги НАТО щодо забезпечення безпеки інформаційного простору / Н. Б. Белоусова, П. А. Афанасьєва // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. - Вип. 102. - Ч. I. - С. 196-202.
- 6 Беляков К. І. «Інформаційна» аксіоматика у праві: проблеми формування / К. І. Беляков // Науковий вісник Юрид. академії МВС України. - 2011. - № 3. - С. 263 - 268 с.
- 7 Беляков К. І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації / К. І. Беляков // Інформація і право. - 2012. - № 1. - С. 63-96.
- 8 Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник НАДУ. - 2017 , №1. - С. 136-141
- 9 Гуйда О.Г.Сучасні напрями публічного регулювання сфери телекомунікацій. Вісник Національного університету цивільного захисту України: Серія публічне управління [зб. наук. прац]. Вип. 1 (10). Х. НУЦЗУ, 2016. С. 104 - 110.

10 Данільян О. Г. Національна безпека України: сутність, структура та напрями реалізації / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. - Харків : Фоліо, 2010. - 296 с.

11 Деремо В. Н. Теоретико-методологічні засади класифікації загроз об'єктам інформаційної безпеки / В. Н. Деремо // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. - 2017 . - № 2 (18). - С. 16-22.

12 Довгань О. Д. Сучасні інформаційні структури як компоненти інформаційної безпеки / О. Д. Довгань // Інформація і право. 2017 . - № 2(14). - С. 111-120.

13 Довгань О. Д. Національний інформаційний суверенітет - об'єкт інформаційної безпеки / О. Д. Довгань // Інформація і право. - 2012. - № 3(12). - С.102-112.

14 Довгань О. Д. Нейтралізація міжнародних інформаційних загроз / О. Д. Довгань // Правова інформатика. - 2014. - № 2(42). - С.80-89.

15 Домбровська С. М. Механізми забезпечення інформаційної безпеки як складової публічної безпеки України / С. М. Домбровська // Теорія та практика публічного управління. - 2017 . - Вип. 1 (48). - С. 2-4.

16 Домбровська С. М. Механізми формування безпеки держави [Електронний ресурс] / С. М. Домбровська, С. Т. Полторак // Теорія та практика публічного управління і місцевого самоврядування. - 2017 . - № 1.

17 Древаль Ю. Д. Безпека особистості як чинник сучасних публічно-управлінських відносин [Елеткронний ресурс] / Ю. Д. Древаль // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - С. 123-127.

18 Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті : монографія. - Київ : Генеза, 2011. - 208 с.

19 Жарков Я. М. Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави : підручник / Я. М. Жарков. - Київ : Видавничо-поліграфічний цента «Київський університет», 2008. - 256 с.

20 Захаренко К. В. Категорія інформаційної безпеки у вітчизняному філософсько-політологічному дискурсі / К. В. Захаренко // Гуманітарний вісник

ЗДІА. - 2017 . - Вип. 72. - С. 44-52.

21 Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька.- Київ : Освіта, 2002. - 351 с.

22 Золотар О. О. Загрози інформаційній безпеці людини / О. О. Золотар // Правова інформатика. - 2014. - № 2(42). - С.70-79.

23 Іляш О. І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір : монографія / О. І. Іляш. - Львів : Львівська комерційна академія, 2012. - 592 с.

24 Інтернет становить загрозу для інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] // Телекритика (Звіт за підсумками круглого столу «Інформаційна безпека України. Медійний аспект», 30 вересня 2008 р.)

25 Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : підручник / В. Остроухов, В. Петрик, М. Присяжнюк та ін. ; за ред. Є. Д. Скулиша. Київ : КНТ, 2010. - 776 с.

26 Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Почепцов, С. Чукут. - Київ : Знання, 2008. - 663 с.

27 Інформаційне законодавство України : науково-практичний коментар / за ред. С. В. Бондаренко. - Київ : Юридична думка, 2009. - 241 с.

28 Кабінет Міністрів України : офіц. сайт [Електронний ресурс].

29 Калитич Г. І. Консолідація інформації, знань і мудрості як проектування і основа гармонійного поступу України / Г. І. Калитич // НТІ. - 2008. - № 1. - С. 51.

30 Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої публічної політики в Україні : автореф. дис. ... д-ра н. з держ. упр. : спец. : 25.00.02 / О. В. Карпенко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Київ, 2015 . - 37 с.

31 Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. - Київ : НІСД, 2013. - 101 с.

32 Конах В. К. Нормативно-правові засади публічної політики України у

сфері інформаційно-психологічної безпеки / В. К. Конах // Стратегічні пріоритети. - 2012. - № 3 (24). - С. 152-157.

33 Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голуб та ін. - Київ : НАДУ, 2010. - 299 с.

34 Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : монографія / Б. А. Кормич. - Одеса : Юридична література, 2007. - 471 с.

35 Корнейко О. Застосування та визначення терміна «інформаційна безпека» в національному законодавстві / О. Корнейко // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. Науково-технічний збірник. - 2009. - Вип. 2(19). - С. 9-13.

36 Кохановська О. В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія / О. В. Кохановська. - Київ : Націон. акад. внутр. справ України, 2010. - 212 с.

37 Кравченко В. В. Національна стратегічна культура у політиці безпеки й оборони Франції / В. В. Кравченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. - 2010. - Випуск 34. - С. 174-178.

38 Красноступ Г. Проблема визначення об'єкта та предмета інформаційного права / Г. Красноступ // Право України. - 2(11). - № 5. - С. 125-127.

39 Крюков О. І. Інформаційне забезпечення публічної влади як чинник національної безпеки держави в умовах глобалізації / О. І. Крюков // Вісник Національного університету цивільного захисту : зб. наук. праць. Серія: Публічне управління. - Харків, 2015 . - № 1 (4). - С. 142-149.

40 Курбан О.В. Соціальні мережеві комунікаційні технології в структурі сучасних інформаційних потоків / О. В. Курбан // Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 25-26 жовтня 2013 р.). - Львів: Лігі-Прес, 2013. - С.137- 143.

41 Курбан О. В. РК-аспекти інформаційної безпеки організаційних

структур / О. В. Курбан // Вісник книжкової палати. - 2014. - №5. - С.48-51.

42 Ліпкан В .А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан, О. О. Яковенко. - Київ : Текст, 2011. - 256 с.

43 Луценко С. М. Особливості інформаційного забезпечення в публічно-управлінській діяльності / С. М. Луценко // Держава та регіони : зб. наук. праць. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - № 2. - С. 41-45. - (Серія: «Публічне управління»).

44 Марущак А. І. Інформаційне право : регулювання інформаційної діяльності : навч. посібник / А. І. Марущак. - Київ : Видавничий дім «Скіф», КНТ, 2010. - 344 с.

45 Міністерство внутрішніх справ України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mvs.gov.ua>.

46 Міністерство аграрної політики та продовольства України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://agro.me.gov.ua>

47 Міністерство енергетики та вугільної промисловості України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu>

48 Міністерство інформаційної політики України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://mir.gov.ua/>

49 Міністерство закордонних справ України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua>.

50 Міністерство інфраструктури України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mtu.gov.ua>.

51 Міністерство культури і туризму України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua>.

52 Міністерство молоді та спорту України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>.

53 Міністерство оборони України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mil.gov.ua>.

54 Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua>.

55 Міністерство охорони здоров'я України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua>.

56 Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : офіц. Сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.me.gov.ua>.

57 Міністерство соціальної політики України : офіц. Сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua>.

58 Міністерство фінансів України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mof.gov.ua>.

59 Міністерство юстиції України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://minjust.gov.ua>.

60 Ожеван М. А. Основні напрями зовнішніх інформаційно-маніпулятивних впливів на суспільні трансформації в Україні: засоби протидії / М. А. Ожеван // Стратегічні пріоритети. - 2011. - № 3. - С. 118-126.

61 Платоненко А. В. Сучасні загрози інформаційної безпеки для публічних та приватних установ України / А. В. Платоненко // Сучасний захист інформації. - 2017 . - № 4. - С. 86-90.

62 Політанський В. С. Інформаційне суспільство в Україні: від зародження до сьогодення / В. С. Політанський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - 2016. - Вип. 42. - С. 16-22. - (серія «Право»).

63 Проданюк Р. І. Інформаційна безпека в соціологічному контексті: до постановки проблеми / Р. І. Проданюк // Грані : науково-теоретичний альманах. - 2017 . - Т. 21. - № 4. - С. 84-90.

64 Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 32. - Ст. 314.

65 Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851 // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 36. - Ст. 275.

66 Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 650.

67 Прокоф'єва Д. М. Інформаційна війна та інформаційна злочинність / Д. В. Прокоф'єва // Вісник Запорізького юридичного інституту. - 2000. - №1. - С. 288-307.

68 Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2017 роки : Закон України від 09.01.2007 // Відомості Верховної Ради України. - 2007. - № 12. - Ст. 102.

69 Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.2000 р. № 74 // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 27. - Ст. 181.

70 Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

71 Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2017 роки : Закон України від 09.01.2007 р. // Відомості верховної влади України. - 2007. - № 12. - Ст. 102.

72 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2015 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2016 р. № 47/2016 [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Президента України. - Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

73 Бібліогр.: с. 450-502.

74 Столбовський А. Нові інформаційні технології та економічна безпека України / А. Столбовський // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 8. - С. 99-105.

75 Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26.05.2017 № 287/2017 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.mig.com.ua/.../6021-poroshenko-utverdil-strategiyu-natsionalnoj-b

76 Ткачук Т. Ю. Конкурентна розвідка : монографія / Т. Ю. Ткачук. - Коломия : Коломийська друкарня ім. Шухевича, 2017 . - 296 с.

77 Ткачук Т. Ю. Організаційне проектування у системі захисту конфіденційної інформації суб'єктів господарювання / Т. Ю. Ткачук, В. І.

Журавель // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. - 2014. - № 1. - С. 76-84.

78 Харченко Л. С. Інформаційна безпека України : глосарій / Л. С. Харченко, В. А. Ліпкан, О. В. Логінов ; за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора Р. А. Калюжного. - Київ : Текст, 2011. - 180 с.

79 Хмелевський Р. М. Дослідження оцінки загроз інформаційній безпеці об'єктів інформаційної діяльності / Р. М. Хмелевський // Сучасний захист інформації. - 2015 . - № 4. - С. 65-70.

80 Хорошко В. О. Основи інформаційної безпеки / В. О. Хорошко, В. С. Чередниченко, М. Є. Шелест; за ред. проф. В. О. Хорошка. - Київ : ДУІКТ, 2008. - 186 с.

81 Цимбалюк В. С. Основи інформаційного права України : навч. посіб / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Грищенко та ін. ; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. - Київ : Знання, 2010. - 274 с.

82 Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін // Ю. Шайгородський // Соціальна психологія - 2009. - № 3. - С. 86-86.

83 Шаповал Р. В. Вдосконалення формування та реалізації публічної політики у сфері інформаційної безпеки України / Р. В. Шаповал, В. О. Клочко // Наше право. - 2014. - № 6. - С. 5-9.

84 Юдін О. К. Інформаційна безпека держави : навч. посіб. / О. К. Юдін, В. М. Богуш. - Харків : Консул, 2011. - 576 с.

85 Ярема О. Г. Предмет правового забезпечення інформаційної безпеки в інформаційному праві / О. Г. Ярема // Науковий вісник Львівського публічного університету внутрішніх справ. - 2015 . - № 2. - С. 244-252. - (Серія: «Право»).